

BONNER, Anthony: *L'Art i la lògica de Ramon Llull. Manual d'ús*, Barcelona: Publicacions i Edicions de la UB, 2012; «Blaquerna», 9. (*The Art and Logic of Ramon Llull. A User's Guide*, Leiden - Boston: Brill, 2008.)

ROGER FRIEDLEIN

Ruhr-Universität Bochum, Romanisches Seminar
 roger.friedlein@rub.de

The Art and Logic of Ramon Llull d'Anthony Bonner, ara disponible en versió catalana d'Helena Lamuela, emprèn la tasca difícil d'explicar el cor del pensament lul·lià que és l'*ars magna* o «art lul·liana»: el sistema universal de pensament —o de producció discursiva— que Llull afaiçonava sempre de nou en uns 280 escrits i que adaptà a les exigències de diverses disciplines i tipus de públic. Bonner presenta en *L'Art i la lògica de Ramon Llull* tant les etapes cronològiques de l'evolució de l'art com els mecanismes del seu ús. El llibre s'obre amb un capítol introductorí que ofereix una excel·lent aproximació a la figura de Ramon Llull i les característiques de la seva art com no es veia en llengua catalana des del volum d'introducció lul·liana per al públic estudiantil, ara ja un clàssic, que és *Ramon Llull. Vida, pensament i obra literària*, del mateix Anthony Bonner i de Lola Badia, de l'any 1988. El nou llibre de Bonner en la seva totalitat, en canvi, va moltíssim més lluny i enfoca amb detenció, en els seus capítols principals, els mecanismes de l'art i, sobretot, el funcionament de les figures que hi van, a més a més, profusament reproduïdes. Si bé els autors del lul·lisme europeu conegueren el sistema de pensament de Llull només en la forma definitiva que ell hi va donar l'any 1305 en l'*Ars generalis ultima*, aquesta versió final va ser precedida per una gènesi que es va estendre per decennis i que la investigació lul·lística ha dividit en una primera fase «quaternària» (caracteritzada per estructures quaternàries basades en els quatre elements de la filosofia natural) i una de ternària (caracteritzada pels anomenats correlatius i d'altres estructures triàdiques, basats en la trinitat divina). Són seguides per una tardana fase «post-artística». D'aquesta cronologia es dedueix bàsicament la divisió de la part central de l'estudi de Bonner en quatre capítols, ja que l'autor hi insereix un capítol de transició entre les dues fases principals. El volum es tanca amb un repàs de l'evolució de l'art i les seves característiques: un sistema combinatori i relacional, tancat en el sentit de no remetre a d'altres autoritats a fora d'ell mateix, i obert en el sentit de ser aplicable a l'ús productiu que cada «artista» en faci.

A la fase quaternària, Bonner s'hi atansa per la via matemàtica. Demostra com les figures lul·lianes d'aquesta etapa es poden descriure matemàticament com a grafs, mitjançant els quals són produïts grans quantitats de combinacions fixes de lletres que Llull distribueix en les anomenades «cambres» d'algunes de les figures. Des d'aquestes cambres fins a l'explicació dels fenòmens del món, que és el que a Llull li interessa, encara hi ha molt de camí. Bonner ressegueix en alguns exemples com Llull s'imaginava que l'usuari de l'art recorreria aquest procés heurístic.

Els usuaris potencials, en canvi —i, entre ells, hi havia els doctors de la Sorbona de París—, el jutjaven massa complicat i idiosincràtic. La fase ternària en l'obra lul·liana es pot entendre bàsicament com una resposta a aquestes crítiques. Llull decideix de reduir el material que l'usuari s'havia d'estudiar fins a algunes sèries de nou termes cada una, suprimeix les estructures quaternàries originades en els quatre elements i, sobretot, explicita les respostes que l'art ha de generar, bo i produint «mecànicament» les enormes sèries de frases completes, que substitueixen les cambres combinatories de la fase anterior. Va ser en aquesta forma que el gruix dels lul·listes conegué la seva art. Finalment, en la fase tardana, Llull fa un pas més per adaptar el seu pensament a les pràctiques intel·lectuals de les universitats. En comptes de buscar estructures analògiques entre els dominis de l'existència —el món dels elements, l'home i la seva ànima, la divinitat— com feia en la primera art, es concentra, ara, en demostracions sil·logístiques com les que eren d'ús comú en la lògica universitària. Aquest abandó successiu de l'analogisme elemental és probablement un dels motius pels quals van minvant els ingredients literaris en la fase tardana de l'obra lul·liana, ja que la seva «literatura» tenia, des de sempre, un caràcter exemplar i analògic i, per tant, casava menys bé amb els interessos per la lògica del Llull més gran. Ara serà l'homilètica que ocuparà el lloc de la literatura. Haver deixat més clara la successió d'aquestes fases no és el més petit dels mèrits del llibre de Bonner. Ell presenta l'art lul·liana tant en la seva dimensió cronològica com en la dimensió de profunditat en cada fase i enllaça, així, amb els estudis fonamentals de Frances Yates. L'estudi de Bonner és del detallisme i de la complexitat ingent que l'art requereix, i també la traducció d'Helena Lamuela, impecable, una obra de pes. Amb tot això, el volum porta el seu títol «manual d'ús», tan seductor, no sense una picada de l'ullet del seu autor. Bonner presenta aquest volum com si fos una gramàtica de la màquina de producció de discurs lul·liana i, alhora, una gramàtica històrica. El que no deixa de caldre, si es permet de dir-ho així, és un llibre d'exercicis per a aquesta gramàtica; perquè malgrat haver estudiat el «manual d'ús», pocs seran els seus lectors que estiguin capacitats per fer servir l'art lul·liana. Crida l'atenció el fet que ja els erudits de la primera edat moderna, quan es dedicaven a l'art lul·liana, no ho feien gaires vegades de la manera i amb les intencions que el seu creador havia previst. Hi enfocaven més aviat diverses facetes concretes per desenrotllar-les segons els seus interessos, sobretot retòrics i combinatoris. El treball amb l'art lul·liana, tot i l'existència del manual d'ús que ara tenim a mà, continuarà essent, per tant, un treball *sobre* l'art, i no la seva aplicació. Aquest treball, tanmateix, ha avançat un bon tros amb l'estudi de Bonner i ha guanyat el que serà la seva obra de referència per molt de temps.